

Valtuutettu Pekka Puustinen ynnä muiden valtuustoaloite lasten ja nuorten lukutaidon parantamisesta lähivuosien kärkihaasteeksi

KV 30.09.2024 § 73

Valtuutettu Pekka Puustinen jätti 30.9.2024 valtuuston puheenjohtajalle valtuustoaloitteen lasten ja nuorten lukutaidon parantamisesta lähivuosien kärkihaasteeksi.

Valtuustoaloitteen olivat allekirjoittaneet myös Anu Vehviläinen, Hannes Rossi, Päivi Eteläpää, Arto Pippuri, Krista Mikkonen, Matti Ketonen, Timo Puustinen, Paula Puhakka, Merja Mäkisalo-Ropponen, Eero Bogdanoff, Tommi Asikainen, Heli Hjälm, Mika Piironen, Jarmo Pippola, Helmi Vanhanen, Terhi Savolainen, Anna Estola, Petteri Tahvanainen, Anni Järvinen, Alia Dannenberg, Ville-Pekka Timonen, Hannele Autti, Teemu Arponen, Anssi Jumppanen, Outi Mara, Jari Korhonen, Marjatta Rätty, Sami Laitila, Anniina Kontiokorpi, Jarno Pitko, Anni Torni, Hannu Holopainen, Margareetta Piironen, Anu Honkanen, Pekka Kukkonen, Kaija Majoinen, Ville Toivanen, Karita Kaita, Jenni Laasonen, Timo Elo ja yksi valtuutettu, jonka nimestä ei saatu selvää.

Päätös:

Lähetettiin kaupunginhallituksen valmisteltavaksi.

KAKOLK 25.02.2025 § 15
1430/00.02.00.03/2024

Kaupunginhallitus päätti 7.10.2024 § 328 lähettää asian hyvinvointipalveluihin valmisteltavaksi.

Valtuutettu Pekka Puustinen jätti 30.9.2024 valtuuston puheenjohtajalle valtuustoaloitteen lasten ja nuorten lukutaidon parantamisesta lähivuosien kärkihaasteeksi. Valtuustoaloitteessa kuvataan lasten ja nuorten lukutaidon heikkeneminen. Vastaukseksi esitetään valtakunnallisen lukutaitostrategian paikallista toteuttamista.

Koulutus- ja nuorisopalveluiden strategian painopisteinä ovat olleet edelliset kaksi strategiakautta Johtaminen, Positiivinen ja teknologia-avusteinen oppiminen, Globaali kestävä tulevaisuus sekä Yritteliäs asenne ja omavastuu. Uudelle strategiakaudelle koulutus- ja nuorisopalvelut on valmistellut uusia painopisteitä, jotka olisivat: Lukutaito, Hyvinvointi ja Kielitietoisuus.

Lukutaito on muodostunut painopisteeksi Joensuun kaupungin syksyn 2024 rehtoriseminaarin keskustelujen ja työpajojen perusteella, jolloin kaikilta kouluasteilta nousi esille tarve panostaa lasten ja nuorten lukutaitoon. Lukutaitopainopistettä on jatkotyöstetty tammikuussa 2025 työpajalla, johon osallistui koulutus- ja nuorisopalveluiden hallinnon lisäksi opettajia eri kouluasteilta, kirjasto ja kulttuuritoimijoita sekä kaupungin viestintä. Työpajassa kartoitettiin jo olemassa olevia hyviä lukutaitoon keskittyviä malleja sekä ideoitiin uusia toimia lukutaidon merkityksen esille nostamiseksi sekä toimia, joilla kannustetaan lapsia, nuoria ja perheitä lukemaan.

Lukutaitopainopiste tulee selkokielisesti konkretisoimaan kansallisen lukutaitostrategian suuntaviivat 1) lukutaitotyön rakenteiden laatiminen ja vahvistaminen, 2) monilukutaito-

osaamisen vahvistaminen ja 3) innostaminen lukemaan ja monipuolistamaan omaa lukutaitoa.

- 1) lukutaitotyön rakenteiden laatiminen ja vahvistaminen: Lukutaito tulee koulutus- ja nuorisopalveluiden painopisteeksi lukuvuosiksi 2025–2029 ja koulujen tulee kirjata toimet lukutaitotyölle vuosisuunnitelmaan. Painopisteen tehtävät kouluille ovat: lukutaidon testaaminen (esimerkiksi Allu-testi, digilukiseula, luki-testit ja Luenpa-testi), Kirjaston kanssa tehtävän yhteistyön tiivistäminen (esimerkiksi lukudiplomien käyttöönotto) ja koulun lukevan toimintakulttuurin näkyväksi tekeminen.
- 2) monilukutaito-osaamisen vahvistaminen: Vahvistetaan oppijoiden monilukutaidon ymmärrystä kaikissa oppiaineissa.
- 3) innostaminen lukemaan ja monipuolistamaan omaa lukutaitoa: Koulun toimintakulttuuria muokataan lukemaan innostavaksi ja toimintakulttuuri huomioidaan myöskin perheiden kanssa tehtävän yhteistyön.

Tavoitteena on, että lukutaito on vähintään valtakunnallisella tasolla kaikilla kouluasteilla.

Joensuun kaupungin varhaiskasvatusta ohjaa kasvatus- ja koulutuslautakunnan hyväksymä Joensuun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Tässä suunnitelmassa todetaan seuraavaa (s. 50): *Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisten identiteettien kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa.*

Varhaiskasvatussuunnitelmassa lasten kielellisessä kehityksessä on kuusi osa-aluetta, joita edistetään jokaisena varhaiskasvatuspäivänä lapsen ikätaso huomioiden: vuorovaikutustaidot, kielen ymmärtämisen taidot, puheen tuottamisen taidot, kielen käyttötaidot, kielellinen muisti ja sanavaranto sekä kielitietoisuus. Lapsen *vuorovaikutustaitoja* varhaiskasvatuksessa tuetaan esimerkiksi siten, että aikuinen kuulee ja kuuntelee lasta sekä vastaa lasten aloitteisiin ja sitoutuu vuorovaikutukseen – vaikka yhteistä kieltä ei olisikaan (vuorovaikutusta ovat myös muun muassa vuorottaiset äännähdykset, jokeltelut, katseet, eleet, ilmeet, kuvakommunikaatio). Aikuiset kannustavat lapsia kommunikoimaan sekä ohjaavat heitä vuorottelemaan puhetta ja kuuntelua. Aikuiset tiedostavat myös sen, että he toimivat joka hetki itse vuorovaikutuksen malleina lapsille. *Kielen ymmärtämisen* kohdalla aikuinen sanallistaa sekä omaansa että lapsen toimintaa, nimeää asioita ja esineitä, rikastaa kieltä eli kuvailee näkyvää ympäristöä monipuolisesti sekä pohtii yhdessä lapsen kanssa sanojen merkityksiä. Lisäksi aikuinen käyttää tukiviittomia puheen apuna tarvittaessa. Aikuinen myös lukee lapselle paljon, koska kirjoitetussa tekstissä käytetään rikkaampaa sanastoa ja erilaisia lauserakenteita kuin puhutussa kielessä. Näin lapsen sanavaranto rikastuu ja laajenee. Samalla, kun aikuinen lukee lapselle, hän keskustelee lapsen kanssa luetusta sekä kirjan kuvista huomioiden lapsen sen hetkisen kehitystason eli toteuttaa keskustelevaa lukemista. Lisäksi aikuinen pysäyttää lukemisensa välillä ja pyytää lasta ennakoimaan, mitä voisi tapahtua seuraavaksi eli toteuttaa myös ennakoivaa lukemista. Varhaiskasvatuksen lukuympäristöllä (eli luetaan ja tutkitaan kieltä sekä pidetään paljon kirjoja esillä ja lasten saatavilla) voidaan tukea lapsia, jotka saavat vähän kotoa lukemiseen liittyviä virikkeitä.

Puheen tuottamisen taitoja edistetään rohkaisemalla ja kannustamalla lapsia puhumaan eri tilanteissa. Aikuinen seuraa ja ohjaa lasta puheen tuottamisessa esimerkiksi nimeämällä lapsen osoittamia ja lasta kiinnostavia esineitä sekä kertomalla esineestä tai toiminnasta aina jotakin lisää (rikastaminen). Lapsilla tulee sanojen taivutuksissa vielä virheitä, mutta lapsi pois oppii virheelliset sanataivutukset kuullessaan sanojen oikeat muodot. Aikuinen sanoo aina ääneen oikean taivutusmuodon, mutta ei vaadi lasta toistamaan sitä, sillä riittää, että lapsi kuulee oikean taivutuksen. Virheelliset sanojen taivutukset vain osoittavat, että lapsi harjoittelevan sanojen taivutusmuotoja. Suomen kielessä nelivuotiaiden sanaston laajuus ja sanataivutusten hallinta ovat osoittautuneet varhaisemmiksi lukutaidon ennustajiksi. Siksi on tärkeää laajentaa lasten sanavarantoa ja harjoittaa heidän sanataivutustaan jo varhaisessa vaiheessa. *Kielen käyttötaidoissa* aikuinen vahvistaa lasten kanssa tilannetietoista kielen käyttöä ja harjoittaa kertomista, selittämistä, puheen vuorottelua, eläytymistä sekä huumorin käyttöä. Lasten kanssa opetellaan hyviä tapoja sekä tutustutaan erilaisiin teksteihin (sadut, lorut, uutiset, vitsit, kirjeet ja tietokirjojen tekstit).

Lasten kielellistä muistia ja sanavarantoa kehitetään esimerkiksi leikkittelyn, lorujen, riimien, laululeikkien ja kielellisten pelien avulla. Lisäksi lapsia pyydetään toistamaan erilaisia tarinoita tai vaikka sanalistoja ja tehdään nopean sarjallisen nimeämiseen liittyviä tehtäviä. *Kielitietoisuudella* tarkoitetaan herkkyyttä havaita ja taitoa ymmärtää puhutun ja kirjoitetun kielen välinen yhteys. Kun lapsi pystyy tarkkailemaan ja muuttamaan omaa kielellistä toimintaansa omaehtoisesti esimerkiksi omaa ääntämistään tai omaa kuullun ymmärtämistä, hänen kielitietoisuutensa on kehittynyt ja toimii. Aikuinen edistää lapsen kielitietoisuutta esimerkiksi taputtamalla lapsen kanssa sanoja tavuittain (tavurytmin oppiminen), tutkimalla sanojen alku- ja loppuäänteitä sekä poistamalla niitä (nelivuotiaiden tietoisuus sanojen äännerakenteista ennakoit tulevaa lukutaitoa), jakamalla lauseita sanoiksi, vertailemalla sanojen pituuksia ja tekemällä erilaisia sanatehtäviä. Lasta ohjataan tunnistamaan äänne-kirjain-vastaavuus, sillä varhain kirjaimia tunnistavat lapset oppivat lukemaan aiemmin ja saavat oppimisestaan myönteisempiä kokemuksia, mikä taas kannustaa heitä lukemaan.

Joensuun kaupungin varhaiskasvatus toteutti Vuorovaikutus-hankkeen toimintavuonna 2021–2022. Hankkeen yhtenä tavoitteena oli lasten puheen ja kielen kehityksen tukeminen. Mukaan lähteneissä päiväkodeissa (yhdeksän päiväkotia) kiersi runoteatteriesitys Äkkivääriä flamingon sääriä. Tämän lisäksi hankkeessa tehtiin päiväkotien henkilökunnalle ja lasten huoltajille jaettava esite (liite 1). Esitteessä kerrottiin, kuinka 0–6-vuotiaiden lasten puheen ja kielen kehitystä voi arvioida ja tukea arjessa. Toiveena oli, että se jäisi elämään kodeissa ja päiväkodeissa käsikirjana, johon olisi mahdollista palata aina uudestaan lapsen taitojen kehittyessä vaihe vaiheelta. Esite tehtiin suomeksi, englanniksi, arabiaksi ja venäjäksi.

Toimintavuonna 2024–2025 sekä 2025–2026 varhaiskasvatuksen yhtenä painopisteenä on lapsen kehitykseen liittyvän teoreettisen tiedon vahvistaminen kielellisessä ja motorisessa kehityksessä (tyypillinen kehitys). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle järjestetään täydennyskoulutusta näistä aiheista sekä uusimmasta tutkimustiedosta. Näin on myös toimittu. Varhaiskasvatuksen järjestämässä esiopetuksessa on painopisteenä joka toinen vuosi lukutaidot ja joka toinen vuosi matemaattiset taidot. Toimintavuonna 2022–2023 painopisteenä oli lukutaidot ja uudet lukutaidot. Silloin esiopetuksessa luettiin erityisen paljon ääneen sekä tutkittiin erilaisia kirjoja. Kirjaimiin tutustuttiin leikkillisesti ja toiminnallisesti. Esiopetusryhmissä vietettiin erilaisia teemaviikkoja aiheeseen liittyen esimerkiksi Meidän uutiset (lapset kertoivat uutisissa omin sanoin viikon tapahtumista, jotka sitten lähetettiin kotiin) ja Uutisten

viikko. Esioppilaiden kanssa myös kuvattiin iPadeilla ja otetut kuvat laitettiin seinille esille (Kertovat kuvat). E erityisen tärkeää esiopetuksessa oli yhdessä oppimisen ilo ja osallisuus. Toimintavuonna 2023–2024 painopisteenä oli toiminnallinen matematiikka sekä matemaattinen liikunta ja nyt taas tänä toimintavuonna 2024–2025 painopisteenä on lukutaidot ja hyvä käytös. Tällä hyväksi havaitulla tavalla varhaiskasvatuksen järjestämässä esiopetuksessa tullaan toimimaan myös jatkossa eli vuorottelemaan matemaattisia taitoja ja lukutaitoja.

Kaupungin varhaiskasvatus ja Joensuun kirjastopalvelut ovat tehneet ja tekevät edelleen lukemiseen liittyvää yhteistyötä. Lukemisen ihmeellinen polku -hanke toteutettiin toimintavuonna 2021–2022. Hankkeen kautta kaupungin varhaiskasvatuksen yksiköt saivat yhteensä 1 267 uutta kirjaa ja 10 uutta iPadia lukemisen edistämiseen. Yksisarvisten polku -lukuhaasteella (liite 2) taas innostetaan päiväkodin henkilökuntaa ja perhepäivähoitajia yhteisiin lukuhetkiin lasten kanssa sekä tuomaan esiin ryhmien jo olemassa olevaa lukuharrastusta. Lukuhaaste on voimassa 1.9.2024-31.3.2025 välisen ajan. Uusia kirjoja varhaiskasvatus hankkii yksiköihinsä koko ajan ja on valmis ottamaan niitä myös vastaan.

Kaikki Joensuun kaupungin varhaiskasvatuksen yksiköt ovat mukana Lukulumossa (33 päiväkotia ja perhepäivähoito). Lukulumo on digitaalinen monikielinen kuva- ja äänikirjapalvelu, jossa on yli 2 000 asiantuntijoiden valitsemaa lastenkirjaa varhaiskasvatukselle. Kirjoja on 70 eri kielellä. Eri kielisillä äänikirjoilla saadaan vaihtelua ääneen lukemiseen ja tukea maahanmuuttajalasten oman kielen sekä S2-kielen oppimiseen. Äänikirjoja lapsi voi kuunnella myös itsenäisesti omaan tahtiinsa tietokoneelta tai tablettilta. Lukulumo on erinomainen lukemisen tukija, jonka tarkoitus ei ole kuitenkaan korvata perinteisiä kirjoja. Lukulumo auttaa siten osaltaan luomaan monipuolista ja innostavaa kieliympäristöä. Joensuun kaupungin varhaiskasvatus on ollut mukana Lukulumossa vuoden 2022 alusta alkaen ja sopimus uusitaan vuosittain. Varhaiskasvatus haluaa jatkaa Lukulumon käyttöä edelleen.

Valmistelija: koulutus- ja nuorisajohtaja, varhaiskasvatusjohtaja

Sivistys- ja hyvinvointijohtajan päätösehdotus:

Kasvatus- ja koulutuslautakunta päättää

esittää kaupunginhallitukselle, että se antaisi edellä olevan vastauksen valtuutettu Pekka Puustisen ym. valtuustoaloitteeseen lasten ja nuorten lukutaidon parantamisesta lähivuosien kärkihaasteeksi.

Päätös:

Hyväksyttiin yksimielisesti.